

Posudek oponenta disertační práce Mgr. Lenky Mundeové
„Překlad prostředků mluvenosti v beletrii.
Stoletá historie překladu Maupassantovy povídky *Ivrogne*“
(Translation of Colloquial Language Devices in Fiction:
A Century of Maupassant's *Ivrogne* in Czech Translation)
předkládané v roce 2016 na Ústavu translatologie FF UK

I. Stručná charakteristika práce

Disertační práce Lenky Mundeové analyzuje pět českých překladů povídky *Ivrogne* francouzského spisovatele Guy de Maupassanta z roku 1884 a zaměřuje se na stylizaci dialogu. Sleduje vývoj překladatelských strategií autorů jednotlivých českých variant pořízených a publikovaných v rozmezí let 1902 až 1997 (Pavel Projsa – *Opilec*, 1902; František Sekanina – *Opilec*, 1910; Vilém Opatrný – *Opilec*, 1950; Luděk Kárl – *Ožrala*, 1961; Dana Melanová – *Opilec*, 1997). Srovnávací analýza se soustřeďuje na prostředky mluveného jazyka (a dialektu), neboť jde o prvky v Maupassantově textu příznakové a pro jeho dobou i dnešní interpretaci stěžejní. Dalším důvodem tohoto přístupu je ovšem také to, že právě přístup k literární stylizaci autentické promluvy, tak jak ji v různé míře stylizace nabízí umělecká literatura, se v časovém horizontu proměňuje, a překlad dialogu se tudíž stává jedním z markantních projevů případného posunu normy. Překladatel totiž musí zohlednit jak význam, příznakovost a důležitost daných prvků v kontextu zdrojového díla, tak tytéž faktory v situaci cílového jazyka a kultury.

V úvodní části své práce se L. Mundeová věnovala srovnání základních znaků mluvené francouzštiny a češtiny: usouvztažnění mluvenostních variet obou jazyků bylo důležitým předpokladem pro analýzu a hodnocení zvolených českých verzí povídky.

V dalším kroku práce popisuje vývoj normy v oblasti české beletrie, pokud jde o zachycení či nastínění autentické promluvy, stejně jako vývoj normy překladatelské, a nabízí tedy stručný nástin výrazných tendencí, které se v průběhu uplynulého století uplatňovaly při převodu prostředků mluvenosti z francouzštiny do češtiny.

Zásadním předpokladem relevantního srovnání jednotlivých překladových verzí povídky – jejichž vznik dělí několik desetiletí – bylo pokusit se je interpretovat v kontextu doby, kdy byly pořízeny. V dílčích analýzách a stylistickém hodnocení se proto Lenka Mundeová opírá především o dostupné dobové jazykové příručky (slovníky a gramatiky) a přihlíží k diachronně zaměřeným studiím o jazykových jevech zkoumaných období. V závěrečném hodnocení však neopomíná zohlednit také to, jak dané překlady působí na dnešního čtenáře.

Časový rozestup pěti porovnávaných českých verzí Maupassantovy povídky *Ivrogne* zaznamenává proměny pohledu na mluvenost v kontextu českého literárního překladu. Dílčí analýzy dokládají, že stylové charakteristiky Maupassantova textu odvážněji – a relevantně – reflektují především překlady z druhé poloviny 20. století.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Práce obsahově a strukturně vyhovuje požadavkům kladeným na tento typ vědecké práce, její závěry jsou odpovídajícím způsobem argumentačně podloženy. Považuji ji za přínosnou jak pro její konkrétní závěry, tak celkově v rámci daného oboru. Postup zkoumání a obecně také metodický přístup a to, jak je zvolená problematika uchopena, pokládám za vhodné, v jistých ohledech i novátorské. Práce by mohla být inspirací pro další obdobné translatologické badatelské úkoly.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích aspektů

Lenka Mundevová se v práci, která na poměrně omezeném úseku analyzovaného textu (vybrané pasáže Maupassantovy povídky, obsahující dialog zachycující autentickou promluvu vesnických rybářů z Normandie, – a jejich pět překladových variant) zaměřila na srovnání překladatelských strategií v průřezu let 1902 až 1997. Dialog si vybrala jako textový prvek, kde se přístup překladatele, jeho interpretace zdrojového textu, celkové pojetí překladu, ale i případné subjektivně motivovaná rozhodnutí, jakož i chtěný či podvědomý otisk idiolektu projevují natolik markantně, že porovnání jednotlivých verzí může nabídnout dostatečný materiál k popisu individuálních strategií i obecně platné normy – a jejího vývoje. Zároveň data z korpusu tvořeného jazykovými prostředky originálu a pěti překladových verzí poskytují dostatečně objemný vzorek pro statistické vyhodnocení a kromě komentářů dílčích analýz umožňují i závěrečné zhodnocení překladů.

Vzhledem k tomu, že se Lenka Mundevová při zpracovávání translátologické analýzy vybraných textů s poměrně úzkým a specifickým zaměřením nemohla opřít o zavedenou metodiku, a také proto, aby závěry analýz a celkové vyhodnocení srovnávaných textů přinesly relevantní výsledky, pečlivě si připravila terén jak pro srovnání stylistické, tak pro zohlednění dobové normy jazykové (usouvztažení stratifikace francouzštiny a češtiny). Dalším důležitým krokem se ukázalo vypracování podkladů pro zasazení jednotlivých překladových verzí do kontextu jak dobové zdrojové literární tvorby, tak zejména také domácí, české beletrie. To umožnilo popsat vývoj překladové normy na konkrétním příkladu tendencí uplatňujících se při převodu dialogu, a zejména prostředků mluvenosti z francouzštiny do češtiny.

Srovnání jednotlivých překladových verzí povídky lze považovat za relevantní, jelikož autorka práce přihlíží ke kontextu doby jejich vzniku a tento přístup v závěru obohacuje o pohled dnešního čtenáře (a to jak zdrojového textu, tak jeho překladových variant) – může se tak vyjádřit nejen k adekvátnosti či volnosti/věrnosti, popřípadě významové přesnosti překladových verzí, ale také k otázce zastarávání překladu.

Přínosem práce je, že na dostatečně rozsáhlém analyzovaném materiálu dokládá vývojové tendence normy překladu a komentuje, jak se promítají do individuálních překladových strategií.

Časový rozestup pěti porovnávaných českých verzí Maupassantovy povídky *Ivrogne* reflektuje proměny pohledu na mluvenost v kontextu českého literárního překladu. Mundevová zjišťuje, že stylové charakteristiky Maupassantova textu relevantně odrážejí především překlady z druhé poloviny 20. století.

Hodnocení Projsova překladu s ohledem jak na dobovou normu (jíž vyhovuje), tak na jeho dobovou recepci (ne všechny kritické ohlasy s překladatelovou strategií souzní, tyto názory mohou mít oporu i v určitém proudu z hlediska stylizace mluvenostních prvků „odvážnější“ původní tvorby), a v neposlední řadě i z hlediska dnešního přístupu k interpretaci zdrojového textu a snaze o důraz na zachování jeho příznakových prvků (v Projsově – obdobně jako do jisté míry i Sekaninově – překladu dochází k výraznému potlačení mluvenosti, zejména k nivelizaci nespisovných prvků). V jiné situaci je Opatrný (obecná čeština se ve 20. a 30. letech a také v meziválečném období v tvorbě českých autorů ale i v překladech objevuje již poměrně běžně, což dává překladateli volnou ruku v užití obdobných postupů). Kárl je z hlediska vystižení autenticity projevu postav nejodvážnější, míra využití expresivních prvků je v jeho variantě překladu nejvyšší. U Melanové Mundevová upozorňuje také na vyšší procento prostředků zhrubělých, její verze textu se ve značné míře vyznačuje zdařilým zacházením se syntaktickými prostředky. Prvky mluvenosti a expresivní prostředky

poslední překladatelka (jako jediná z analyzované skupiny mohla autorce práce poskytnout i osobní vyjádření ke zvolené strategii) nevnímá jako prvky experimentu, snaží se s ním nakládat s mírou. Nemotivované – až rušivé – kolísání mezi spisovanou a nespisovnou polohou bylo nicméně, kupodivu, pozorováno ve všech analyzovaných překladech, a to aniž by se pro tento přístup dala najít opora v řešeních Guy de Maupassanta.

1. Struktura argumentace

Oceňuji zejména to, že autorka v rámci vymezení „kritického rámce“ (podle Hewson, 2011) provedla analýzu sekundárních textů, což napomohlo k popisu dobové recepce a umožnilo i odhadnout dobové hodnocení zvolené strategie překladu, pokud chyběly konkrétní kritické ohlasy. Tento rámec L. Mundevovala rozšiřuje také o údaje o překladatelích (bibliografie překladů, případně i vlastní tvorby), z čehož mohla mj. odvodit i úsilí překladatele potlačit vlastní idiolekt, či naopak jej upřednostnit, případně dokonce až exhibicionisticky vtisknout textu ráz bližší spíše svému osobnímu než autorskému tvůrčímu záměru. Mundevovala rovněž dohledává texty preskriptivního charakteru o překladu s původem v přijímající kultuře. Na základě poznatků z nastudované dobové domácí tvorby se snaží nastínit normy jak původní, tak překladové tvorby – což jí posléze slouží jako pomůcka pro analýzy a komentáře přístupu jednotlivých překladatelů. Nezbytným, ovšem metodicky obtížným krokem, bylo též zohlednění dobové jazykové normy při komentování a vyhodnocení jednotlivých překladů.

2. Práce s prameny a materiálem

Disertační práce Lenky Mundevovalé spojuje přístup literárněvědný (popis dobového kontextu umělecké literární tvorby a její recepce), lingvistickou analýzu (komentáře stylistických variant zdrojového textu i jeho překladových verzí) s přístupem translatologickým (translatologická analýza, srovnání jednotlivých překladů, vyhodnocení překladových variant v kontextu dobové estetické normy i z pohledu dnešního čtenáře).

Pro posouzení dobové jazykové normy byla použita Gebauerova *Mluvnice česká* (1894–5) a jeho *Pravidla* (1902), Jedličkova a Havránkova *Česká mluvnice* (1951) a *Pravidla* (1951), dále *Příruční slovník jazyka českého* (1935–1957) a *Slovník spisovného jazyka českého* (1958–78), *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (1994) a *Příruční mluvnice češtiny* (1995).

Poměrně pečlivě je zmapována dobová estetická norma, tj. vnímání překladatelských a literárních postupů se zaměřením na tendence v literárním zachycení a stylizaci autentické promluvy (mluvenostních prostředků).

3. Vlastní přínos

Práce je zpracována velmi pečlivě, s potřebným nadhledem a snahou opřít argumentaci o co nejširší rozsah nejen translatologických, ale nutně i literárněvědných i lingvistických pramenů. Přínos vidím v tom, že jde o první práci, která takto uceleně zkoumá detailní jazykový jev (literární stylizace autentické mluvenosti v dialogu, částečně imitujícím nepřipravený jazykový projev) a to, jak k němu přistupují čeští překladatelé v průřezu celého století. Lenka Mundevovala si pro svůj výzkum zvolila ideální materiál – povídku velmi čteného, hojně vydávaného (a proto i poměrně často překládaného) francouzského autora. Získala tak cenný materiál, v němž dokázala rozlišit jak obecné tendence vývoje překladatelské normy, tak projevy subjektivního přístupu jednotlivých překladatelů.

IV. Dotazy k obhajobě

Jak časté jsou reedice překladů Maupassantovy povídky, existuje v určitých obdobích preference některé z verzí, přestože již například byly dostupné novější překlady?

Vydávala/vydává se povídka často časopisecky?

S. 198 – je zmíněn možný vliv cenzura a redakční práce na výsledný tvar překladových variant – má o této problematice autorka práce nějakou hypotézu?

V. Závěr

Předložená disertační práce splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a předběžně ji klasifikuji jako **prospěla**.

15. 8. 2016

PhDr. Jovanka Šotolová, PhD.